

KOMPOST

Strakonický měsíčník o ochraně přírody

leden 2024

Environmentální akce, reporty, přírodovědná pozorování, ekoporadenské tipy, botanika, zoologie, úvahy, recenze, zdravá výživa, práva zvířat, aktivismus, zdravý životní styl, odborná literatura, přírodní beletrie a poezie...

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně
Základní organizace ČSOP Strakonice

Vážení čtenáři,

vítáme vás v novém roce a zároveň u prvního čísla již 13. ročníku našeho měsíčníku. Závěrem roku přichází v souvislosti s ochranou přírody a zvířat často na přetřes dosud neochvějná tradice v podobě ohňostroju a používání zábavní pyrotechniky.

Z obsahu tohoto čísla:

Co jsou to káčeky?.....	2
Staráme se o planetu.....	3
Ekošpeky 4. - Igelitové tašky.....	3
Pokračování seriálu ze života s.....	4
Jsou včelaření a med opravdu tak.....	5
Objevy detektiva Ledňáčka.....	7
Klihatka černá.....	8
Večer s dokumentem - 119. díl.....	8
Co nás má naučit koronavirus.....	11
Lednové květy Jirky Wagnera.....	12
Na prahu roku 2024.....	13
Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi..	14
Rybí výrobky.....	14
ZeměDar žije dál (2).....	15

V posledních letech sílí tlak velké části veřejnosti zasazující se o regulaci nebo přímo plošný zákaz. Argumenty jsou každoročně opakovány a ústup od této přízemní a bezohledné zábavy se zdá být v delším časovém horizontu nevyhnutelný. Avšak přehnaně liberální přístup spočívající v upřednostňování svobody jednotlivce a podnikatelských zájmů nad zájmy celé společnosti, zvířat a přírody tento logický krok nepochopitelně brzdí. Jak už to tak často bývá, do-

pomůže v těchto situacích zcela nečekaná souvislost. Nyní to byla tragická událost na filozofické fakultě, po které následovala výzva ministra Víta Rakušana o zrušení novoročních ohňostroju. Osobně chápu tento symbolický akt, i když ostatní důvody jako znečišťování životního prostředí, neúměrné stresování divoce žijících i domácích zvířat nebo zbytečné finanční náklady považuji za závažnější (trefně zhodnoteno např. [zde](#)). Část obcí od ohňostroju skutečně upustila, část pokračovala v bezohledném sběru politických bodů za několik minut zábavy a dokonce to doprovázela zlehčujícími komentáři v médiích. Jak dopadlo „nelehké“ rozhodování v jihočeských městech si můžete přečíst [zde](#). Jsem moc rád, že i naše Strakonice se připojily k oné vnímavější části spektra a v podvečer Nového roku zde byl klid. Stejně tak se mi subjektivně zdálo, že i silvestrovská noc byla o něco tišší než ty předchozí. Naopak diskuze k tématu mi připadala tentokrát o mnoho hlasitější. Tak kdo ví, třeba v této oblasti zaznamenáme celospolečenský posun a zábavní pyrotechnika zmizí jednou provždy v propadlišti dějin.

Foto Eva Hadová

Úspěšný rok a pozitivní vyhlídky přeje váš Kompost. -jj-

Reakce, příspěvky, odběr: jan.juras@knih-st.cz

Archiv čísel: www.knih-st.cz/kompost

Co jsou to káčečky?

Odpovědí na tuto otázku bychom rádi shrnuli působnost strakonické organizace Českého svazu ochránců přírody v roce 2023 na poli účastenství ve správních řízeních a třeba vás i nějakým způsobem nalákali, abyste zvážili nějakou formu svého vlastního zapojení do občansky aktivního života.

Káčečky jsou domácí (a možná i trochu záměrně pejorativní) označení správních řízení na povolování kácení dřevin rostoucích mimo les - tedy obvykle stromů a větších keřových porostů v katastru měst a obcí. Nejedná se tedy o žádné akce, kde by byla likvidována zeleň, ale jde o úřednický proces, do kterého je možné z pozice aktivní veřejnosti vstupovat. V širším slova smyslu se jedná o okruh správních řízení, u nichž mohou být ohroženy zájmy ochrany přírody a je možnost výsledky a výstupy takových řízení aktivně ovlivnit. Jde třeba o zásahy do krajinného rázu, významných krajinných prvků, zvláště chráněných druhů živočichů a rostlin atd.

Jeden ze stromů navržených ke kácení v roce 2023 - sekvojovec obrovský, foto -jj-

vyjádřit. Způsobů je samozřejmě víc, ale účastenství v rámci činnosti environmentálních organizací nabízí kromě jiného výhodu být o určitém okruhu vyhlášených řízení informován, tedy minimálně vědět, že se něco takového chystá.

Existuje představa, že pro vyjadřování se k osudu stromů a životního prostředí musí být člověk vysoce kvalifikovaný. Samozřejmě, že určité zkušenosti a elementární znalosti k tématu jsou třeba, ale nikterak to nesouvisí s odbornou způsobilostí nebo něčím podobným. Hlas spolku může do určité míry reprezentovat i hlas laické veřejnosti. Krom toho se problematika dá nastudovat a vždy bude po ruce nějaký „služebně starší“ kolega.

Náš spolek se každoročně aktivně účastní zhruba 20-30 řízení (káčeček) pro strakonický katastr a ještě několika řízení vyhlášených krajským úřadem pro oblast okresu Strakonice. Skóre „zachráněných“ stromů by možná k celkovému počtu hodnocených nevyznívalo příliš pozitivně. Ale o přímou záchranu dřevin jde jenom někdy. Dost často jde o zhodnocení adekvátnosti důvodů ke kácení uvedených v žádosti, posouzení místní situace, vyjádření se k náhradní výsadbě nebo zhodnocení celého (často stavebního) záměru a nalezení možností jeho úpravy - třeba tak, aby bylo kácení minimalizováno. Právě kácení z důvodu výstavby by mělo být od Nového roku opět zahrnuto do okruhu řízení, ke kterým bude mít veřejnost „přístup“.

Jedním z pozitivních příkladů uplynulého roku byla částečná úprava záměru obnovy porostu nepůvodního topolu kanadského v rámci zhruba tříhektarové plochy ostrova Staré řeky u Strakonice ([zde](#)). V zájmu žadatele bylo smýcení celého porostu naráz, což však bylo v rozporu s návrhem opatření prvku územního systému ekologické stability, jehož je plocha součástí. Došlo k nalezení kompromisu v podobě etapiza-

ce kácení (rozložení na části v delším časovém období) a na místě jsou rovněž zohledňovány a zachovávány důležité prvky biodiverzity (torza, doupné stromy, náletové dřeviny ostatních druhů...). I přes určité dílčí komplikace v průběhu správného procesu tak byla tato hodnotná lokalita prozatím „ochráněna“ za pomoci účasti ve správním řízení před radikálnějším zásahem.

Zaujalo vás tohle téma a rádi byste se o něm nebo o vašich možnostech rádi pobavili podrobněji? Nebojte se nám ozvat na posta@csop-strakonice.net. -jj-

Staráme se o planetu

Základní škola Edubbaa, která se nachází v Řepici, je malá inovativní a humanistická škola s pedagogikou Jenského plánu, který na jihu Čech nemá jiné zastoupení. V základní škole se vyučuje v heterogenních skupinách a nyní jsou otevřeny tři trojroční od první do deváté třídy. Edubbaa nabízí rozšířenou výuku cizích jazyků - např. anglického, francouzského a německého. Jenský plán kombinuje čtyři hlavní formy vzdělávání, a to rozhovor, práci, hru a slavnost. Jenská škola by měla primárně vychovávat. Děti by měly být vedeny k tomu, aby se staly podnikavými a kompetentními osobnostmi, které jsou nápomocné svému okolí, prospěšné společnosti a zodpovědné za své činy. Děti by měly být vychovávány především k lidskosti.

Žáci se učí v šestitýdenních tematických blocích, které jsou ukončeny slavností. Slavnost je připravována žáky školy a má jedinečnou atmosféru jak pro ně samotné, tak i rodiče a učitele. V pátek 24. 11. 2023 od 14 hodin se konala již druhá slavnost v tomto školním roce (2023/2024) na téma Staráme se o planetu Zemi. Žáci uspořádali v prostorách školy swap oblečení, který měl mimořádný úspěch jak u nich samotných, tak i u rodičů. Velkým přínosem byly rozhovory, které se u stojanů s oblečením vedly. Diskutovalo se například o tom, jaké dopady má textilní průmysl na životní prostředí, co je slow fashion, kolik kusů oblečení člověk potřebuje mít v šatníku apod.

Celá škola se v polovině listopadu 2023 zapojila do úkladové výzvy – seber odpadek. Děti měly v průběhu jednoho týdne každý den sebrat alespoň jeden odpadek a vyhodit jej do koše. Cílem bylo zviditelnit množství člověkem vytvořených věcí, které se opakovaně vyskytují v přírodě. Na začátku projektu byly děti poučeny o tom, co sbírat a co naopak (v rámci bezpečnosti) raději ponechat na místě.

Celá slavnost na výše uvedené téma v nás všech vyvolala mnoho otázek a bylo užitečné a příjemné rozvíjet rozhovory s žáky, rodiči a všemi, kdo se na slavnost přišli podívat. Celá slavnost byla prostoupena vřelou atmosférou i díky veganské grilovačce, kterou pro účastníky slavnosti připravil Jan Juráš. Všichni jste srdečně zváni na den otevřených dveří základní školy Edubbaa 6. 2. 2024 od 18 hodin nebo na další jenské slavnosti v roce 2024. **Martina Hrušková**

Foto Martina Hrušková

Překopávky

Ekošpeky - 4. Igelitové tašky

Dnes se vypravíme za další věcí, kterou všichni důvěrně známe. Ale tentokrát to nebude povídání ve stylu „všechno je špatně“; naopak si ukážeme, že máloco je černobílé a dost často záleží na okolnostech.

Takřka při každé návštěvě obchodu jsem ve frontě u pokladny svědkem následující scény. Zákazník přede mnou, který má na páse vyložených nějakých pět, šest věcí, automaticky sahá pod pult pro novou igelitovou nákupní tašku a přidává ji ke svému nákupu. Z frekvence takových událostí usuzuji, že pro určitou část nakupujících to není opomenutí zavazadla nebo tašky v autě, ale zautomatizovaná činnost. Možná se v tom zrcadlí něco na způsob: „Nepřemýšlím ani nad svým nákupem, tak proč bych přemýšlel, jestli ho budu mít v čem odnést?“

Ale spekulace stranou. Igelitové sáčky, resp. igelitové tašky byly dle internetu „vynalezeny“ za účelem ušetření jednorázových papírových (viz [zde](#)), které vytvářely příliš velký tlak na produkci dřevní hmoty. A jsou vlastně důkazem toho, že plast jako materiál není a priori špatný nebo ekologicky nešetrný. Nesměly by však být používány člověkem, aby z jejich původního poslání velmi záhy nesešlo. Dnes je totiž situace tak trochu opačná. Role plastových sáčků a tašek dnes je ve většině případů odnosní - tedy přeprava nakoupeného zboží (nejčastěji potravin) z obchodu domů, kde jejich role končí. A stávají se z nich jednorázově využívané produkty, jejichž environmentální stopa je samozřejmě obrovská. Když se však doba v tomto ohledu začala částečně překlápět zpět a na trh byly uváděny materiálové alternativy tašek (papírové a textilní), vyrojila se celá řada článků a studií, které to jakožto šetrnější variantu zpochybňovaly. Ať už v tom měli prsty přímo výrobci plastových obalů nebo byla důležitá data pouze „ztracena v překladu“, došlo zde k obrovské dezinterpretaci podstatných faktů a souvislostí.

A zde se právě dostáváme k vícevrstevnatosti tématu. Řada studií, ze kterých pak vycházely populární články, hodnotila víceméně pouze náročnost výroby. Ta samozřejmě vycházela u plastových sáčků a tašek nejlépe, jednak kvůli jejich nízké hmotnosti a také kvůli energetické náročnosti výroby papíru. Tyto komodity tedy byly hodnoceny v kontextu jednorázovosti. Pokud byly stejným způsobem kalkulovány i dopady výroby tašek textilních, dopadlo to logicky ještě hůře. V českém prostoru byla nejčastěji zmiňována studie VŠCHT (viz [zde](#)), která byla interpretována různými způsoby (viz např. [zde](#)) a reagovaly na ni i samotné řetězce.

Foto Alena Kaňková

Pokud budeme na tašku pohlížet jako na jednorázovou záležitost, skutečně se nikam nedobereme. Zajímavějších závěrů dosáhneme, pokud budeme hodnotit celý životní cyklus. Plastová taška je sice materiálově a energeticky šetrnější na výrobu, problematická je však její recyklace. Z praktických zkušeností dnes víme, že se spíše stane součástí výmetu (zbytku při recyklaci) i v případě správného vytrídění. Poté putuje na skládku nebo do spalovny. Zcela stranou ponechávám to, co se s ní bude dít, když skončí v životním prostředí. Papírová taška je na svou výrobu náročnější, ale dá se lépe recyklovat. Můžeme ji rovněž jakožto přírodní materiál kompostovat a prakticky neuškodí, když skončí ve škarpe.

K nějakým rozumným výstupům o celkové šetrnosti se dostáváme, až pokud vezmeme do úvahy opakovanost použití. U papírové tašky je zjevnou nevýhodou její nízká pevnost. V případě, že bychom se s tím vyrovnali svou šikovností a opatrným přístupem, byla by na tom po několika použitích ve srovnání s jednorázovou plastovou lépe. Plastová taška toho vydrží vcelku dost a za předpokladu jejího opakovaného používání by postupem času začala vítězit ona. Problémem je asi to, že do úplného roztrhání těla je používá málokdo. Buďto se tyto tašky hromadí ve skříní a nakonec zlikvidují, nebo se používají jako pytle do odpadkových košů apod. Na jiném konci spektra pak stojí taška textilní nebo jiná extra pevná. Ta má sice vysoké dopady při své výrobě, ale v případě správného používání je prakticky nezničitelná. Její ekologická stopa se tak v dlouhém časovém horizontu minimalizuje a může i mnohonásobně předčít tašky ostatní.

Situaci dílčím způsobem zlepšil zákaz vydávání igelitových taška k nákupu zdarma (2018), což bylo dříve běžnou praxí. Na druhou stranu však nikterak neproměnil spotřebitelské uvažování většinové společnosti a k igelitovým taškám pod nákupními pásy pouze přibyla několikakorunová cenovka, kterou téměř nikdo neřeší, nebo byla jejich část nahrazenou nějakou „alternativou“. A zdá se, že po krátkém období zájmu o šetrnější a bezobalové způsoby nakupování se opět vrací období temna, kdy zájem o veškeré jeho širokosáhlé dopady válcuje nákup jako takový.

Přitom by se mohlo na první pohled zdát, že vytvořit si návyk na to, brát si do obchodu batoh / tašku / sáčky na zeleninu, pečivo... a myslet na to před odchodem z domu, nemusí být nic tak složitého. Ale bohužel skutečnost je jiná. Osobně bych se nezdráhal prosazovat úplný zákaz prodeje jednorázových tašek v obchodech, ale chápu, že takové kroky nejsou vůbec populární. Dnešní ekošpek je tedy opět odrazem lhostejnosti dnešní doby.

Napadá vás nějaký další? Podělte se s námi. -jj-

Pokračování seriálu ze života s agrolesnictvím

V únoru 2022 vyšel v Kompostu [článek](#) představující agrolesnictví jako takové. Jeho možné podoby a přínosy. V červnu 2023 jste si mohli přečíst [článek](#) o dotačních podmínkách na podporu výsadby a údržby agrolesnických systémů. V dnešním článku vám představím dva projekty, které jsme letos za podpory této dotace realizovali.

Založení agrolesnického systému na orné půdě, k.ú. Nučice

Velikost dílu půdního bloku: 1,66 ha

Počet vysazených dřevin celkem: 166 ks

Vysazené druhy dřevin:

Lesní – dub letní, javor mléč, lípa srdčitá, topol osika, třešeň ptačí, vrby

Ovocné – jablň obecná, ořešák královský, slivoň švestka, třešeň ptačí

Celkové náklady: 183 000 Kč

Výsadba tohoto projektu probíhala na dílu půdního bloku s ornou půdou, která je momentálně pokrytá meziplodinou. Pozor, pokud pobíráte na mezipločinu dotaci, nelze do ní sázet agrolesnictví. Tyto dvě dotace není možné kombinovat. O možnostech kombinací dotačních opatření si přečtěte ve vyhlášce č. 140/2023 Sb. nebo v metodice pro intervenci Agrolesnictví. Stromy jsou vysazené standardně v liniích s takovými rozestupy a orientací, aby bylo půdní blok možné dále jednoduše obdělávat. Příprava projektové dokumentace trvala dva měsíce, příprava výsadby 4 dny a samotná výsadba proběhla za jeden den v devíti lidech.

Výsadba Nučice, foto Tereza Humešová

Založení agrolesnického systému na trvalém travním porostu, k.ú. Lidmaň

Velikost dílu půdního bloku: 12,41 ha

Výsadba Lidmaň, foto Tereza Humešová

Počet vysazených dřevin celkem: 1241 ks

Vysazené druhy dřevin:

Lesní – dub letní, jablň lesní, jasan ztepilý, lípa srdčitá, olše lepkavá, vrby

Ovocné – moruše bílá, ořešák královský, třešeň ptačí

Keře – líska obecná

Celkové náklady: 858 000 Kč

Výsadba tohoto projektu se uskutečnila na dílech půdních bloků s trvalým travním porostem, kde probíhá regenerativní pastva skotu. Design výsadby je naprojektován v keyline designu. Keyline design je technika hospodaření v krajině, která maximalizuje využití vody na daném pozemku. Dokáže zachytit vodu v drahách soustředěného odtoku, kudy voda přirozeně odtéká, a rozvádět ji na místa, která jsou výš. V podstatě tak voda teče „do kopce“. K dosažení tohoto efektu se používá speciální keyli-

ne pluh. Příprava projektu trvala 3,5 měsíce, příprava výsadby devět dnů a samotná výsadba pak zabrala 5 dnů, kdy se výsadby účastnilo devět lidí.

Více se dozvíte na webech: www.stromyypoli.cz a www.mojeagrolesnictvi.cz

Ing. Zuzana Špaková (projektantka), Ing. Tereza Humešová (realizace projektů)

Jsou včelaření a med opravdu tak prospěšné, jak se tvrdí?

Chov včel, produkce a konzumace medu jsou již po dlouhou dobu považovány za všeobecně přínosné činnosti. Jak už bývá v našem časopisu zvykem, podrobujeme kritickému zkoumání mnoho zaužívaných „pravd“. To, jakého výsadního privilegia se včelaření dostalo a jak nezpochybnitelně si ve veřejném mínění stojí, začíná být až podezřelé. Je pravdou, že ve svých extenzivních prvopočátcích mohlo mít některé pozitivní dopady na krajinu a lidskou výživu. Nesměl by to však být opět člověk rozumný, který vše extrémně zintenzivnil a začal včelu medonosnou i krajinu ždímat až na samou hranici únosnosti. V posledních letech se tak nejen kumulují negativní důsledky intenzivního chovu včel, ale informace začínají probublávat i do veřejného prostoru.

Souvislostem (mnohdy negativním) včelaření a kondice krajiny, resp. lidského zdraví se v poslední době věnoval např. časopis Sedmá generace (č. 4/2023, v papírové podobě k půjčení v Ekoporadně) nebo jedna z epizod cyklu Nedej se (viz [zde](#)).

Podívejme se nejprve na údajnou zdravotní prospěšnost konzumace medu. Když odhlédneme od zaužívaných názorů, med není nic jiného než tekutý mírně ochucený cukr. Obsah jednoduchých sacharidů se pohybuje kolem 82 %, zbylých 17 % tvoří voda a o 1 % se dělí všechny zbývající živiny, díky kterým je med označován jako elixír života. V tomto kontextu se dá však spíše hovořit o doplňkových nebo stopových množstvích. Pozitivní účinky některých látek (zejména antioxidantů) v medu byly samozřejmě prokázány, ale je důležité zmínit, že studie tyto účinky zkoumaly v porovnání s klasickým cukrem nebo jinými sladidly. Důležitou otázkou však zůstává, zda dílčí pozitivní účinky některých živin v medu převyšují negativní účinky konzumace jednoduchého cukru - o této hypotéze se dá úspěšně pochybovat. Pokud je med vydáván za pochutinu, pak je to asi v pořádku. Ale dost často se můžeme setkat s tím, že je doporučován jako zdravé sladidlo, což je ve skutečnosti spíše zbožné přání. Zvýšená konzumace jednoduchých nebo rafinovaných sacharidů je důležitým faktorem rozvoje některých civilizačních chorob (např. diabetes 2. typu) a med nám ve snaze o minimalizaci spotřeby těchto živin nikterak nepomůže.

Foto Eva Hadová

A teď už k dopadům intenzivního včelaření na (českou) krajinu. První podstatný negativní faktor možná částečně vyplývá ze zmatení pojmů. Včela medonosná, resp. její šlechtěné formy je mylně považována za jediného, případně nejvýznamnějšího opylovače. Ve skutečnosti jsou opylovačů tisíce druhů a mnozí z nich jsou dokonce „šikovnější“ než včela medonosná. Ta je však dosud svým způsobem nenahraditelná nebo spíše neúčinnější v opylování monokulturních lánů zemědělských plodin (typicky řepka) a částečně tedy v produkci hlavních potravin člověka. Zároveň je však další rozvoj intenzivního chemizovaného a monokulturního zemědělství hlavním faktorem pro úbytek a zánik populací všech ostatních opylovačů, kteří jsou zase nepostradatelní pro opylování „zbývající“ krajiny. Více o tomto viz např. [zde](#) nebo [zde](#). Dostáváme se tak do začarovaného kruhu. Přehnanou podporou včely medonosné oslabujeme všechny ostatní druhy opylovačů. A to nejen tím, že zemědělské plochy existují na úkor jiných biodiverzity hodnotnějších ploch. Včela medonosná je kvůli své teritorialitě přímým konkurentem ostatních opylovačů a ti jsou vlivem velké hustoty včelstev z krajiny vytlačováni. Včela medonosná je nepřírodným způsobem "na objednávku" šířena do nejrůznějších koutů krajiny bez ohledu na biologickou hodnotu místa a potenciál ostatních opylovačů. A to vše za poměrně štědré dotační podpory. Spektrum opylovačů má také vliv na rostlinná společenstva (hmyzosnubné rostliny), úbytkem některých druhů hmyzu tak může docházet i k oslabování populací rostlin (mnohdy vzácných). Opačným způsobem můžeme ostatní opylovače podpořit např. méně častým sekáním travnatých a květnatých ploch v našich sídlech. Včela medonosná poskytuje konkurenční výhodu i klimatická změna, na kterou se dokáže na rozdíl od ostatních opylovačů (např. čmeláka) lépe adaptovat. Důsledkem toho všeho je, že se nyní často o všeobecné podpoře klasického intenzivního včelaření hovoří jako o greenwashingu (viz např. [zde](#)), neboť ve své podstatě je s ochranou přírody v přímém rozporu.

Foto -jj-

nasadě. Rozvoj chorob tak nejenže vede ke spirále dalšího používání chemie, likvidace včelstev a jejich nahrazování novými, ale patogeny mohou být za určitých okolností šířeny právě do populací ostatních opylovačů. Navíc nemoci jsou pro všechna společenstva evolučně významným selekčním faktorem. Umělé zásahy v rámci intenzivního včelaření tak nejen neadekvátně podporují přežití včely medonosné na úkor ostatních druhů, ale mohou hrát rovněž medvědí službu ve zvyšování rezistence patogenů.

Další negativní faktor vychází z výše uvedeného. Včelstva posledních let jsou pod obrovským tlakem patogenů - zejména nepůvodního roztoče *Varroa destructor* (původce varroózy) a také onemocnění včelím morem. Jejich rozvoj je však nepřímo podporován vysokou intenzitou včelařského hospodaření, nadužíváním chemických léčebných přípravků a v neposlední řadě také skutečností, že med si včely shromažďují nejen jako energetický zdroj, ale také jako výživu, která podporuje jejich přirozenou obranyschopnost. Co se včelstvy udělá krmení náhražkovým cukrem po odebrání medu nebo jeho velké části je

Samostatnou otázkou je pak míra (hustota) zavčelení naší krajiny (více viz např. zajímavá přednáška [zde](#)). V porovnání s ostatními zeměmi EU jsme třetím nejzavčelenějším státem. Absolutní špičkou jsme v počtu včelařů na celkový počet obyvatel. Ideální míru zavčelení je velmi těžké určit, protože se bude odvíjet od mnoha proměnlivých faktorů. A je také velmi důležité rozlišovat tuto úroveň pro samotnou zemědělskou produkci a úroveň ideální pro biodiverzitu krajiny. Je jasné, že tyto dvě hladiny budou diametrálně odlišné. Ta první souvisí více s tím, kolik máme v krajině zemědělských ploch, pro které je opylení nezbytné. V kontextu té druhé můžeme označit českou krajinu za významně převčelenou, neboť současná intenzita včelaření má nezpochybnitelné a výrazně negativní dopady na biologickou rozmanitost.

Není tedy všechno zlato, co se třpytí. A měli bychom si klást nepříjemné otázky i u něčeho tak na první pohled líbivého, jako je chov včel. -jj-

Objevy detektiva Ledňáčka

Napadlo by vás, že na světě existuje přibližně 1120 druhů netopýrů a že je to jedna pětina druhů všech savců? Je to s podivem, že zrovna tak zvláštních savců, jediných létavých, je tolik. Hodně se o nich můžete dovědět například z publikace „Netopýři v lesním prostředí“, která je k dispozici [zde](#), nebo „Netopýři v budovách“ ([zde](#)).

Určitě jste už někdy slyšeli o velkých skupinách netopýrů, jak se shromažďují v jeskyních nebo někde ve štole opuštěného dolu a podobně. Mluví se o letních a zimních koloniích. V létě připomínají obrovské jesle pro odchov mláďat. Bez nich by to měly maminky těžké. Sotva by mohly létat, a ještě mít na sobě zavěšeného těžkého a čím dál tím těžšího potomka. Nebo dokonce dvojčátka.

To jde jen na úplném začátku, dokud jsou mláďata bezpečně ukrytá v bříšku nebo když jsou těsně po narození. Dál už to mají netopýři zařízené tak, aby mladí viseli všichni v jednom chumlu pěkně v závětrí a v suchu pod nějakým příhodným stropem, ať už přírodním, nebo vybudovaným lidmi. A ještě aby se zahřívali navzájem.

Když nastane čas přezimovat, mohou je netopýři strávit buď jednotlivě, nebo opět společně, v koloniích. Musí si to vypočítat tak, aby si vytvořili ve svých tělech dostatečné tukové zásoby, ale přitom aby i s nimi dokázali létat. Už to samo je obdivuhodné, jak se jim to daří. A je důležité, abychom je nerušili, protože bychom je tím připravovali o část energie.

Pro mláďata je těžké přežít první zimu. Kterým z nich se to povede, mohou se nakonec dožít až 30 let, protože netopýři jsou dlouhověcí. Vyrovnávají tím to, že si nemohou dovolit početné potomstvo. Délka věku záleží samozřejmě i na tom, jak je

který z nich opatrný. Může se zranit, pokud si nedává pozor a nevysílá dost často své ultrazvukové signály, které se mu vracejí a umožňují mu orientaci. Dalším nebezpečím jsou predátoři, např. sovy. Netopýři se ale zrovna snadno chytit nedají. A netopýr ušatý dokonce umí mást sovy tím, že napodobuje bzučení vosy, sršně a podobně.

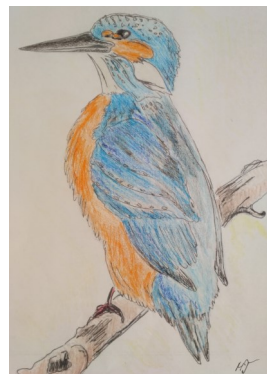
V době, kdy netopýři přežívají zimní dobu nedostatku potravy (drobného hmyzu), nacházejí se ve strnulém stavu. Sníží svoji tělesnou teplotu na 1-10 stupňů Celsia. Srdíčko jim tepe jen čtyřikrát za minutu, počet dechů není 300-400 jako obvykle, ale jen 5-20 za minutu. To je zrovna teď a možná i docela blízko nás. Ne všechny kolonie jsou velké a potřebují prostor jeskyní Moravského krasu nebo nějaké podobné výjimečné stanoviště. Možná, že jdete v zimě kolem nenápadného starého stromu a ani vás nenapadne, že v jeho dutině někdo právě přespává. V létě se pak netopýři odvděčí za úkryt tím, že pomáhají stromům proti přemnožení hmyzích škůdců.

Foto Dita Weinfurtová

To, že se netopýři dovedou výborně schovávat, je na jednu stranu k jejich dobru, na druhou jim to může uškodit. Stane se, že zalezou například do komína a že o tom lidé nevědí. Nebo se skryjí do roury pro odvod zplodin z plynových kamen „vafek“, je to někde na chatě a nic se neděje, netopí se tam. Ale pak přijede rodinka majitelů a chce si bydlení vyhrát – a můžeme jen doufat, že je to někdo poučený, nejdříve si všechno důkladně zkontroluje a v případě potřeby se poradí s pracovníky organizace ČESON, Nyctalus nebo se záchrannou stanicí.

Detektiv Ledňáček se s netopýry zrovna moc nepotkává, ale záleží mu na nich i tak. To samé platí na spolek Ledňáčků při strakonické Šmidingerově knihovně. Aby se toho

mezi lidmi vědělo co nejlíp a ochrana přírody mohla být hodně účinná, pořádá ŠK akce s pozvanými odborníky a zve jak dospělé, tak děti. Vůbec nejlíp takových přednášek bylo v posledních letech právě o netopýrech (viz např. článek [v Kompostu č. 5/2014](#)). Je to tím, že na rozdíl od roztomilých vlaštovek a jiných víceméně vítaných sousedů, sídlících často v blízkosti lidí, netopýři bohužel zatím nijak zvlášť oblíbení nejsou.

To se může změnit, když je příležitost vidět při akcích živé hendikepované jedince a třeba si je i pohladit. Právě tihle jsou na to zvyklí a kontakt s lidmi mají vysloveně rádi, nevadí jim. Při bližším seznámení vyjde najevo, že to s tou ošklivostí není tak zlé. A i kdyby bylo, platí, že si i netopýři zaslouží co nejlepší osud - tak jako každý jiný živý tvor. Jak jste se mohli dočíst v [Kompostu č. 11/2023](#), jedna taková přednáška proběhla právě nedávno, 3. 10. 2023. Kromě paní Petry Schnitzerové navštívili ŠK dva netopýři rezaví, Kája a Zrzek. Vzbudili plno zájmu i otázek. A jaké dotazy má detektiv Ledňáček pro vás?

- Pro dospělé: Aby našli ta správná místa podle toho, co je zrovna potřeba, dokážou netopýři nejen hledat ve svém okolí, ale i migrovat. Šetří energii a raději moc daleko necestují, nebo naopak zdolávají někdy i stovky kilometrů?
- Pro rodiče vědecky založených školáků: Jak bylo řečeno na začátku, letouni jsou po hlodavcích druhý nejpočetnější řád savců na světě. Víte, kolik druhů netopýřů žije u nás v ČR a kolik je jich chráněných?
- Pro rodiny s batolaty: Byl jednou jeden malý mužíček z knížky Františka Nepila. Potkal na půdě uplakaného netopýra a bylo mu ho líto. Netopýr si stěžoval, že ho nikdo nemá rád: „Každý se mě štítí. Protože mám hlavu jako krysička. A ošklivý čenich. A řídké zuby. A neforemné uši. A visací břicho. A nepořádný kožíšek. A taky moc malá očička.“ V které knížce se o tom můžeme dočíst? A jak to v téhle pohádce dopadlo?

Odpovědi najdete na straně 14. **-ah-**

Klihatka černá

Klihatka černá (*Bulgaria inquinans*) je vřecovýtrusná houba s plodnicemi širokými až 5 cm, pružně rosolovitými, kulovitými až káčovitě uzavřenými, které se později na vrcholu otevírají. Vnitřní strana je sazově černá, lesklá. Vnější strana je jemně vločkatě plstnatá. Klihatka černá roste od srpna do dubna na mrtvých kmenech listnatých stromů (zejména dubů, ale také habrů, buků, jilmů a kaštanovníků). Mohli bychom ji zaměnit za vzácnou jarní houbu ohnivec černý (*Plectania melastoma*), jehož plodnice jsou však menší a jinak zbarvené. Podobá se rovněž hojněmu černorosolu uťatému (*Exidia truncata*). Když se černorosolu dotkneme, na rozdíl od klihatky nám nezbarví prsty černými výtrusy. Přestože se klihatka černá uvádí jako hojná, našla jsem ji teprve jednou, a to v Chanovicích na pokácených kmenech topolů. Fotografie je z 16. 11. 2023. Houba je kulinářsky bezvýznamná. **Eva Legátová**

Foto Eva Legátová

Použitá literatura:

- HAGARA, L., ANTONÍN, V., BAIER, J.: Houby, Aventinum, Praha 1999.
HOLEC, J., BIELICH, A., BERAN, M.: Přehled hub střední Evropy, Academia, Praha 2012.
MIKŠÍK, M.: Poznáváme jarní houby, Grada, Praha 2013.

Večer s dokumentem - 119. díl - Cesta z doby uhelné

Ač by se to tak mohlo zdát, dnešní pokračování seriálu nebude o nahrazování fosilních zdrojů energie. Česká televize uvedla v loňském roce kratší dokument, jenž se věnuje fenoménu Karvinska - místům, kde se rozkládala stará Karviná (původní předměstí současné Karviné, které v minulosti ustoupilo těžbě uhlí). Tak jako je současná podoba území poskládána z několika historických, geologických a přírodních vrstev, i téma samotné nabízí mnoho různých úhlů pohledu a vrstev zájmu. Ty dohromady tvoří rozmanitou mozaiku, ve které můžeme sledovat jedinečné historické souvislosti a na základě přístupu v dnešních dnech rozhodovat o tom, v jaké formě zůstane oblast zachována do budoucna.

„Je to zanedbaný brownfield, nebo teď už vzácná přírodní lokalita?“ Tato otázka je položena hned v úvodu a zdaleka to není jen řečnické zamyšlení. S podobnou úvahou se totiž budou potýkat všechny podobné postindustriální plochy a je naší povinností nalézt návod, jak v takových případech postupovat. Tak jako se naši předci pod politickým tlakem dopustili nesmazatelného zásahu do krajiny, sídel a lidských osudů, ocitáme se svým způsobem i my

Foto archiv České televize

pravě knih maximálně využila historických reálií, ale co je možná podstatnější - nepříjemnou epizodu historie vrátila do popředí zájmu. Samotní aktéři vysídlení a likvidace staré Karviné sami sebe označovali jako „mlčenlivou generaci“, neboť by se protesty vystavovali politickým perzekucím. Dnešní debata nad osudem místa tedy není jen otázkou ve smyslu územního plánování, ale měla by se pohybovat v oblasti zachování v mnoha ohledech nepříjemného období české historie v povědomí za pomoci skutečných pozůstatků a kulís. Tato doba totiž vyvrátila z kořenů tisíce rodin, jejichž potomci stále žijí. To vše se odehrálo ve jménu hospodářského rozvoje, který se zdá být hnací i destrukční silou lidské společnosti a životního prostředí už několik staletí.

Dokument nás poutavou formou provede samotným územím, a jak už bylo předesláno, představí hlavní historické, krajinářské, přírodovědné i urbanistické souvislosti. Na první pohled nesourodá směsice pozůstatků těžebních věží, zarostlých výsypů, obživlých tůní vzniklých propadem terénu nebo kostry původních alejí rozehrávají neobvyklou harmonii. Osloví jak milovníky urbexu, přírody, tak i vlastivědy. Odpověď na počáteční otázku začíná být zřetelnější. Území by určitě nemělo být poskytnuto k jakémukoli komerčnímu využití, ale měl by zde být citlivou rukou zachován a kultivován fenomén, který zde po všech peripetiích vznikl - městská divočina. Místo, které si příroda vzala zpět, ale které může ještě v určitém smyslu sloužit i člověku. A může být do určité míry i inspirací pro další místa, která u nás vznikají a v budoucnu vzniknou.

Snímek Cesta z doby uhelné je k dispozici [zde](#). -jj-

Pozvánky - leden 2024

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně zve:

Kurzy zdravého vaření

úterý 16. 1., nebo čtvrtek 18. 1. Vždy od 18 hod. na ZŠ Povážská (Nad Školou 560, Strakonice)

Další sezóna kurzů bude probíhat 1x měsíčně do května. Jednotlivé kurzy na sebe nenavazují, hlásit se můžete i jednorázově. V této sezóně se budeme věnovat zejména nahrazování konkrétních živočišných potravin zdravějšími a šetrnějšími rostlinnými alternativami. Tématem lednového kurzu budou **vejce**. Kurzovné 150 Kč, lektor Ing. Jan Juráš.

Přihlašování: jan.juras@knih-st.cz nebo 721 658 244.

Zelené otazníky - Jak žijí a fungují horské lesy na Šumavě?

středa 24. 1., 18 hod., společenský sál ŠK (III. nádvoří strakonického hradu), vstupné dobrovolné

Zajímá vás, jaké lesy v národním parku Šumava máme a jak fungují? Jestli a jakým způsobem se obnovují po velkoplošných disturbancích? Jak se mění a jakou roli v nich hraje tlející dřevo? Na tyto, ale i další otázky se pokusí odpovědět Ing. Jaroslav Červenka, Ph.D. ze Správy NP Šumava. -jj-

Úterní zastavení

ÚT 9. 1. Setkání s literaturou, tentokrát s dílem **Zuzany Renčové-Novákové**. Od 16:00, pobočka Za Parkem.

Přírodovědný výlet do okolí Radomyšle

NE 14. 1., sraz v 9:00 před nádražím ČD, v 9:10 jede vlak na zastávku Radomyšl (příjezd v 9:22). Podíváme se ke kostelu sv. Martina, sv. Jana a na židovský hřbitov, pak se vrátíme do Radomyšle a půjdeme po zpevněných cestách do Strakonice (cca 10 km). Můžeme jet i vlakem z Domanic (jede např. ve 12:35).

XXXIII. Vícehlasy - akce je prozatím zrušena, náhradní termín bude včas oznámen

ST 10. 1. od 17:00 ve společenském sále ŠK na III. hradním nádvoří.

Pozvání přijali kameraman a restaurátor historických nahrávek **Jaroslav Landsinger** a fotograf a sběratel **Jan Malířský**. Hovořit budou o starých Strakonících a jejich vyobrazování na pohlednicích, fotografiích a filmových i zvukových záznamech. Vstupné 80 Kč, studenti a senioři 50 Kč. Předprodej 14 dnů před akcí v čítárně ŠK.

Josef Pecka: Toulání ztracenou Šumavou

Povídání s projekcí k nedávno vydané stejnojmenné knize šumavského průvodce. ST 17. 1. od 17:00 ve společenském sále ŠK na III. hradním nádvoří.

Ledňáčci

Schůzky rodin se zájmem o přírodu, tradice a lidové hry. Pro děti všeho věku (i v kočárku) s rodiči, prarodiči apod. Přicházet mohou i dospělí bez dětí nebo starší školáci bez dospělých. Pomoc při vedení programu je vítaná, ale není nutná. Chodit lze i nepravidelně. Sraz v 16:00 před zámkem u vývěsky ŠK. **PÁ 12. 1. doplníme sbírku větviček na určování. 19. 1. se podíváme ke kozičkám do hradního příkopu.** Dostaneme se až k nim za ohradu. Info pobočka ŠK Za Parkem nebo Vladimíra Blahoutová (775 919 485 – formou sms).

Výstavky

Výstavka **větvíček na určování** (nejen s pomocí knih, ale i s možností konzultace) – v půjčovně ŠK Za Parkem. **K 31. 1. 2024 končí dlouhodobé akce – Místa s přírodními zajímavostmi, Nejmilejší knihy a Paměť strakonických stromů.**

Bližší informace:

Pobočka Šmidingerovy knihovny Za Parkem, Husova č. 380, Strakonice. Otevřeno PO a ČT 13–18, ST 8–12 hod. Kontakt: 380 422 720, alena.hrdlickova@knih-st.cz. -ah-

Drobné smetí

Ptákem roku 2024 je rehek domácí

Titul České společnosti ornitologické přebírá tento druh po polákovi velkém. Rehek domácí v současnosti mění své chování pravděpodobně z důvodu globální klimatické změny. Více informací se dozvíte [zde](#).

Strakonická teplárna zvýšila podíl vyráběného tepla z obnovitelných zdrojů

Podíl biomasy se na výrobě podílel v roce 2023 více než 90 procenty. O rok dříve to bylo necelých 77 %. Zbytek podílu připadal na uhlí a topné oleje. Více viz [zde](#).

Vyšel občasník spolku Lipensko pro život

Spolek v novém periodiku rozebírá zejména explozivní development, který zabírá stále větší plochy okolí lipenské nádrže, ničí krajinu a zhoršuje kvalitu vody v přehradě. Vydání je k dispozici [zde](#).

Podzim 2023 byl nejteplejší v historii měření

Dle údajů z pražského Klementina, kde jsou meteorologické hodnoty zaznamenávané nepřetržitě od roku 1775, byl podzim loňského roku s průměrnou teplotou 13,6 °C dosud nejteplejším od počátků měření. Více viz [zde](#). -jj-

Literární okno

Co nás má naučit koronavirus - Clemens G. Arvay

Jsem moc rád, že se mi dostala do rukou tahle kniha a jsem o neméně radši, že to je s určitým odstupem času od nejzávažnějšího období pandemie covid-19. Text se totiž v širších souvislostech snaží nalézat a rozebírat pojítka mezi nemocí a dalšími záležitostmi - zejména environmentálními. Kniha byla psána s uzávěrkou v červenci 2020, tedy v mezidobí před tzv. druhou vlnou. Mohlo by jí tak být vytýkáno, že téma hodnotí s nekompletním množstvím informací. Ale pokud si ji přečtete, zjistíte, že to tak ani zdaleka není. Řada uvedených poznatků je nadčasových, proklamace a určité výhledy do budoucna nejsou ani zdaleka chybné. Naopak autor se snaží o tématu psát střizlivě a podstoupit od mediální hysterie, kterou bylo právě informování v průběhu pandemie zatíženo (což je ostatně jeden z bodů rozsáhlé kritiky). I když toho o nemoci covid-19 bylo a ještě určitě bude napsáno mnoho, tato kniha zcela jedinečným způsobem rozebírá ekologické souvislosti, kterými se jednak snaží vysvětlit způsob „vzniku“ a šíření choroby, jednak je to jakýmsi varováním do budoucna. Místo koronaviru totiž může v blízké budoucnosti udeřit odlišný patogen, podporovaný ale těmi stejnými faktory. Otevírá se tedy poměrně rozsáhlé pole působnosti, na kterém můžeme takovým událostem efektivně předcházet, namísto hašení již rozběhlé epidemie.

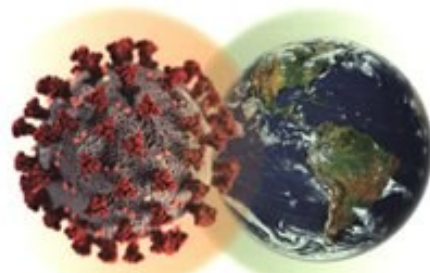
I když bude text i autor mnohými patrně jednoduše zařazen do dezinformačního okruhu, sám na mnoha místech textu uvádí, že rozhodně nechce onemocnění nikterak zlehčovat, jen by jej rád postavil do roviny srovnatelné s ostatními faktory ohrožujícími existenci člověka. Covid-19 byl totiž z takového pohledu vytěsněn a určitým způsobem vyzdvížen na piedestal. Přičemž byly jakékoli snahy o racionální a střizlivou diskuzi emotivně smeteny. Naopak podle autora nabízí poslední pandemie možnost poučení - a to nejen pro příští podobné choroby, ale i pro náš celkový přístup k našemu zdraví a životnímu prostředí. Kniha staví krizi koronaviru do kontextu větší globální krize a odmítá její hodnocení jako samostatné a oddělitelné „události“.

První rovinou, do níž se kniha snaží nový koronavirus usadit, je právě jeho zařazení mezi ostatní respirační choroby, které jsou celosvětově jednou z hlavních příčin úmrtnosti. Nikdy dříve však nebyl globální zájem zaměřen tak silně a tak striktně na jednu konkrétní nemoc. Nikdy se žádná nestala na dlouhé měsíce ústředním zájmem médií a politiky. Přestože mají jiná onemocnění statisticky srovnatelné dopady na lidské životy, covid-19 byl v tomhle jedinečný. A ať se nám ta otázka líbí, nebo ne, měli bychom se ptát, jestli si takovou pozornost „zasloužil“. Ta pozornost totiž stejně dlouhé měsíce odváděla do ústraní další závažné hrozby, způsobila sociální rozvrat s dosud ne zcela zhodnocenými a vypořádanými důsledky a také třeba kapacitně upozadila preventivní medicínu.

Autor se v další části knihy věnuje tématu ekologické epidemiologie, což je obor zkoumající způsoby šíření nemocí v rostlinných a zvířecích společenstvech. Většinu respiračních (ale i jiných) nákaz je možné řadit mezi tzv. zoonózy - tedy choroby, které mají rezervoár ve zvířecích populacích. A právě těsné „sepětí“ člověka a zvířat (zejména v kontextu jejich intenzifikovaného využívání v rámci velkochovů) jsou příčinou stále častějšího „přesakování“ chorob na člověka. Respirační viry a koronaviry obzvlášť jsou totiž se zvířaty odnepaměti. Alespoň tedy tak dlouho, aby se mezi nimi stačila vytvořit dynamická rovnováha. Virus evolučně oslabí natolik, aby svého hostitele v takové míře nezabíjel, a imunitní systém zvířete je vytrénován tak, aby patogen ve většině případů zvládnul. Do této rovnováhy však přichází člověk, zvířata natěsňuje do hal velkochovů a likviduje jejich přirozené prostředí. Živočichové mají tak k sobě nuceně blízko, až je přirozený tlak nákaz vyšší než obvykle. Stejně tak se člověk stěhuje do měst a za několik málo hodin přelétává mezi kontinenty. A tohle všechno je živnou půdou pro úspěšnější šíření virových nákaz a jejich mutace. Zatímco spekulujeme nad tím, jestli za novým koronavirem stojí netopýr, luskoun nebo dokonce manipulace v laboratoři, uniká nám, že za pandemií jsme tak trochu zodpovědní všichni - tím, jak nakládáme se zdroji, zvířaty a životním prostředím. Horšící se biodiverzita a mizějící biotopy mění chování některých klíčových druhů živočichů. Ti se

Co nás má naučit koronavirus

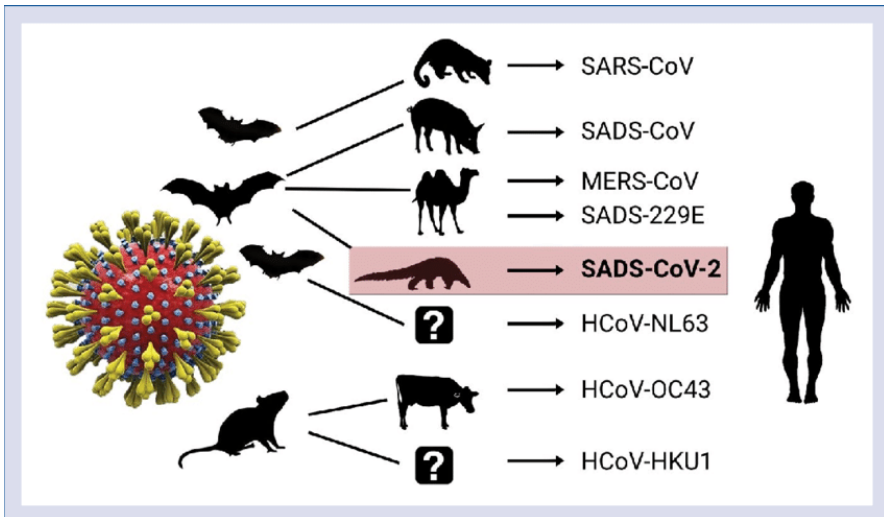
CLEMENS G. ARVAY

Proč dochází k pandemiím
a jak nás může zachránit ekologická medicína
a posilování přirozené imunity

FONTANA

v honbě za potravou daleko častěji potkávají mezi sebou nebo využívají ke svému životu lidská sídla. Nadměrný stres také oslabuje jejich přirozený imunitní systém. Autor na mnoha zajímavých příkladech dokazuje, kterak narušení přirozených ekologických struktur člověkem usnadňuje vznik a šíření nález. A nabízí také několik dosud ne příliš známých poznatků. Např. že předchůdce nového koronaviru se pravděpodobně dostal ze zvířete na člověka již v roce 2013. Nebo, že i u strašáka HIV je možné vysledovat podobné souvislosti - s největší pravděpodobností poprvé „přeskočil“ na člověka při honu na šimpanze v pralesích střední Afriky. Virus ebola se začal v lidské populaci šířit následkem odlesňování a roztržení životního prostoru některých zvířat v prakticky stejné oblasti. Zneužívání zvířat člověkem je dááno do souvislosti také s epidemiemi SARS a MERS. Jako jedna z největších hrozeb pro biodiverzitu je dnes uváděna destrukce přirozených lesů kvůli produkci palmového oleje a krmné sóji. Není náhodou, že se jedná i o potenciální oblasti zdrojů nových nález. Situace je ještě zhoršována likvidací regionálního zemědělství způsobovanou zábozem půdy a zpětným dovozem levnějších živočišných produktů zejména do afrických zemí.

Zatímco o těchto souvislostech slyší mnoho z nás poprvé v životě, dva roky vedla média soutěž o nejmotivnější materiál o nemoci covid-19. Čísla byla zveřejňována vytržená z kontextu, do pozadí musela ustoupit všechna „méně zajímavá“ nejen medicínská témata. Veřejný diskurz se točil prakticky pouze okolo protiepidemických opatření. Téměř žádná pozornost nebyla věnována fenoménům zkřížené a nespecifické imunity, což jsou nejen klíčové faktory zvládnání všech podobných nález, ale jejich lepší pochopení mohlo vést k věrohodnějšímu vyčíslení pandemie.

Zatímco o těchto souvislostech slyší mnoho z nás poprvé v životě, dva roky vedla média soutěž o nejmotivnější materiál o nemoci covid-19. Čísla byla zveřejňována vytržená z kontextu, do pozadí musela ustoupit všechna „méně zajímavá“ nejen medicínská témata. Veřejný diskurz se točil prakticky pouze okolo protiepidemických opatření. Téměř žádná pozornost nebyla věnována fenoménům zkřížené a nespecifické imunity, což jsou nejen klíčové faktory zvládnání všech podobných nález, ale jejich lepší pochopení mohlo vést k věrohodnějšímu vyčíslení pandemie.

Zvířecí původ lidských koronavirů, schéma: Lukasz Szarpak

mie. Data byla médiu předkládána naprosto bez širších souvislostí a v zájmu senzacechtivosti bylo manipulováno i s natolik závažnými údaji jako je smrtnost, celkový počet komorbidních úmrtí a nikde nebyl covid stavěn do číselného kontextu ostatních respiračních onemocnění (protože k nim neprobíhalo testování). Autor se také pozastavuje nad prostředky věnovanými „ve prospěch“ covidu ve srovnání např. s malárií, která dosud způsobuje suverénně nejvíce obětí mezi nálezami globálně.

V dalším textu je také vysvětleno, proč je úmrtnost na covid v Africe 40x nižší než v Evropě a v USA. Zajímavá a ne příliš pozitivní čísla přináší kalkulace nadúmrtnosti na jiné choroby (zejména malárie), u kterých došlo k „odliti“ financí a zájmu ve prospěch koronaviru. Jsou také dohledávány následky globálního lockdownu a zhoršení situace ve světových ohniscích hladomoru. A v neposlední řadě je objasněno, proč měla pandemie v první fázi tak fatální dopad v severní Itálii nebo jakou souvislost může mít choroba se znečištěným životním prostředím a klimatickou změnou.

Další kapitoly patří očkování, resp. kritice vývoje vakcín v benevolentním prostředí a při výrazně zkrácených bezpečnostních opatřeních a lhůtách. Text upozorňuje ústy dalších epidemiologů na fakt, který již v současné době můžeme potvrdit. Honba za koncem koronaviru je přeludem. Již v počátku pandemie bylo jasné, že covid tu s námi zůstane. Evolučními způsoby dojde k oslabení viru a naopak k posílení naší specifické imunity. Nákaza se etabluje do podoby klasické sezónní respirační nemoci po bok chřipky, rýmy a spousty dalších. A je jenom na nás, jestli se dokážeme zpětně poučit. Nebo budeme čekat na nákazu další a zmůžeme se jenom na nápravu důsledků.

Závěrečná kapitola se věnuje problematice ekoimunologie - tedy přirozených způsobů, kterak posilovat naši obranyschopnost. Rozebírá např. blahodárné působení terpenů z lesních porostů a další dnes už měřitelné faktory. Očekával jsem, že se tato část bude hlouběji zabývat vlivem výživy, pohybové aktivity nebo třeba otužování na náš imunitní systém. Tento nedostatek je však podle mého názoru patrně jedinou slabinou jinak velmi zajímavého čtení. -jj-

Lednové květy Jirky Wagnera

Lednové květy? Možná si řeknete, co je to za nesmysl? Leda snad ty mrazové květy, které bývávaly ozdobou okenních skel domů, kde se moc netopilo. Ale ne. I leden, ač král zimy, pokud je mírný a nanejvýš s trochou sněhu, opravdové květy také přinese: tedy spíš kvítky. Kvítky talovínu zimního! Talovín, pokud nemrzne, někdy už koncem ledna svá žlutá poupátka tlačí ven. Pokud talovín neznáte, já vám ho představím. Drobná mrazuvzdorná květinka z rodu pryskyřníků, která se snadno množí vegetativně i semínky. Proto vidíme často i celé koberečky žlutých kvítků. Předbíhá i sněženky. Talovín se k nám kdysi rozšířil z jihovýchodní Evropy, od 16. století je pěstován i v zahrádkách. I když nasněží, kvítky se zavřou a počkají si zase na sluníčko. Někdy se prodírají i sněhem. Jak talovín ke svému jménu přišel, nevím. Ani etymologický slovník mi neporadil.

Zvu na procházku lednem.

Foto Jiří Wagner

A CO BYS CHTĚLA?

Že vítr žene sních?

Co

v zimě má dělat?

DROBOUNCE SNĚŽÍ.

Na blízka pole, lesy,
dohlédnu stěží.

JE JEŠTĚ ZIMA.

Talovín mi však
jaro
už připomíná.

(Otava v lednu)

MLŽNO NEHNUTÉ

na obzoru.

Na vodě

čtyři labutě.

OBLEVA TU JE.

Sních pláče,
okap zpívá,
vítr tancuje.

Listovka

Na prahu roku 2024

Také jste v mládí pohlíželi na své rodiče, prarodiče a jejich vrstevníky jako na starce? Já ano. Když jsem si jako gymnasistka psala úkoly z větší části hned v den zadání o přestávkách už ve škole (přičemž jsem se zároveň bavila se spolužačkou, aby to nevypadalo, jako že ji zanedbávám) a v ušetřeném čase jsem jezdila skoro každý den na kole po celém širokém okolí Strakonice, říkala jsem si, že to musím všechno stihnout ještě s tím přebytkem sil, kterým jsem tehdy oplývala.

Žádný pubertální vzdor vůči starší generaci jsem ale nikdy necítila. Nějak se stalo, že jsem uvažovala obráceně, než to bývá, a tak právě od časů dospívání jsem si našich předchůdců vážila víc a víc. Ne, že bych s nimi ve všem souhlasila, to vůbec, ale snažila jsem se to porovnávat v klidu, dávat u toho najevo úctu a vděk. Což bylo oboustranně příjemné a mám z toho radost ještě teď, kdy je mi už skoro 63.

Připadá mi, že ten mezičas utekl až neuvěřitelně rychle, ale ono na tom vlastně nic neuvěřitelného není. Kdo je čerstvým školáčkem a je mu šest let, má dny, týdny i měsíce nádherně dlouhé, protože rok je jen šestinou jeho celého života. Komu je přes šedesát, nemůže se divit, že se jednotlivé roční doby střídají jak rychlá melodie z kolovrátku:

Na začátku všude sních,
Pak osení na polích,
Potom kvítky na jabloni
A najednou všechno voní
A všichni jsou veselí.
Vzduch se horkem tetelí,
Tráva už je usušená

A už jsou z ní kupky sena.
Už dozrálo obilí
A už jsme ho sklídili.
Vypijeme pohár vína
A už se k nám blíží zima.
Země bude chvíli holá,
Pak to všechno začne znova.

Když jsem tyhle verše kdysi vymyslela pro naše děti, bylo jim sedm a pět let. Smáli jsme se tenkrát společně tomu, jak se celý rok vešel do čtrnácti řádků. No, a teď je sedm a pět našim vnoučatům, a i když bydlíme ani ne sto kilometrů od sebe a můžeme se často navštěvovat, je ten čilý běh času při každém setkání vidět právě na nich.

Podobné je to s mým teď už skoro bývalým pracovištěm, pobočkou Šmidingerovy knihovny. Když ještě sídlila v KZ U Mravenčí skály a jmenovala se Mír, chodívali tam malí čtenáři z okolních paneláků i ze vzdálenějších ulic jako do klubovny a i v jejich případě bylo pokaždé znát, jaké udělali od minule pokroky – i když to „minule“ bylo třeba jen před týdnem. V roce 2003 vznikla přestěhováním do Husovy ulice pobočka Za Parkem, po deseti letech jsme oslavili její první větší výročí (viz článek [v Kompostu č. 5/2013](#)), rok se pak sešel s rokem a přibýlo jich dalších deset. Na prahu nového roku 2024 se můžeme všichni ohlédnout a zavzpomínat, ale hlavně nás čeká důležitá změna: od února převezme půjčování i ostatní činnosti nová mladá knihovna jménem Eliška Bučková. Mailová adresa na pobočku bude jednak

Foto -ah-

st.cz, jednak eliska.buckova@knih-st.cz. Telefonní číslo do půjčovny zůstává stejné: 380 422 720. Moje domácí adresa je batolec252@seznam.cz a beze všeho ji využijte, budete-li si chtít vyměňovat tipy na četbu a podobně.

Skončí dlouhodobé akce jako „Paměť strakonických stromů“, „Nejmilejší knihy“ a „Místa s přírodními zajímavostmi“ a budou nahrazeny jinými, neokoukanými, jistě se změní i leccos jiného, ale na druhou stranu, bude-li zájem, daly by se například výlety, literární besedy (Zastavení) nebo přírodovědné přednášky ve víceméně podobném duchu zachovat.

Rádi bychom pokračovali i se schůzkami spolku Ledňáčky, jen se od nového pololetí rýsuje změna termínů z pátků na čtvrtky. Všechno se vás dozvíte z pozvánek a plakátů. Nebo přímo v půjčovně v Husově ulici. Pokud jde o články v našem časopisu, budete se se zkratkou *-ah-* v závěru některých z nich setkávat i dál, i když z pravidelných příspěvků zůstane jen seriál „Objevy detektiva Ledňáčka“. Ty ostatní budou mít příležitostný charakter a stejně tak i články určené do Úložiště na webu strakonické ZO ČSOP (www.csop-strakonice.net) a do „Literárních zajímavostí“ na webu ŠK (www.knih-st.cz).

Těším se, že budu mít teď jakožto důchodkyně víc času na rodinu a na přírodu, ale s vámi se budu při nejrůznějších příležitostech ráda setkávat i dál – třeba právě na akcích ŠK a ČSOP. Mějte se všichni co nejlépe - a do nového roku vám přeju hodně zdraví, štěstí, klidu a všech možných velkých i drobných radostí! *-ah-*

Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi

- Bylo zjištěno, že některé druhy netopýrů dokážou migrovat na velkou vzdálenost - až 2 000 km (viz např. 2. část programu „Netopýří večírky online“ - [zde](#)). Kromě migrace (což je let tam a zpátky) se u netopýrů projevují tzv. přelety. Přeletem se nazývá jednosměrný pohyb, a to např. za lepšími zdroji potravy nebo při opuštění místa narození. Na jaře a na podzim se netopýří přesunují mezi zimním a letním zimovištěm. Někdy se může dokonce stát, že letí ve dne a vypadají potom jako nějakí podivní ptáci.

- V ČR žije 27 druhů netopýrů. Z nich všichni patří mezi zvláště chráněné druhy a šest druhů řadíme ke kriticky ohroženým.

- Knížka **Františka Nepila** se jmenuje „**Makový mužiček**“. Kapitola o netopýrovi, jak jinak, dopadne dobře – ke spokojenosti mužička i jeho nového kamaráda. Mužiček si na něj musel chvíli zvykat, ale najednou se mu zdálo, že koneckonců tak moc ošklivý přece jen není: „... Že je to prostě netopýr. A když se to tak vezme, docela hezký netopýr. A přestal se ho štítit. Pak ho pohládl po hlavičce. Netopýr svěsil blaženě ouška a nastavil temínko ještě k jednomu pohlazení. Makový mužiček ho polaskal ještě dvakrát...“

Foto CCO

Netopýr pak vesele vyletěl ven a předvedl, jaké umí dělat ve vzduchu přemety. Kdybychom jej ale našli my, hladit bychom jej neměli. To se smí jen na akcích s odborníky a jejich ochočenými chovanci, zachráněnými po zranění z přírody. Svoje sympatie dejme netopýrům najevo jinak: ochranou jak zvířat samotných, tak hlavně prostředí pro ně. A také šířením důležitých informací o nich. Tak, aby jejich přátel pořád přibývalo. *-ah-*

Zdraví a strava

Rybí výrobky

Nenechte se zmást. Na dalším pokračování kurzů zdravého vaření jsme nepřipravovali pokrmy z rybích výrobků, ani jsme z ryb nic nevyrobili, ale naopak jsme se snažili s využitím rostlinných surovin připravit některé notoricky známé rybí chuťovky. Ryby už totiž dávno nepatří do okruhu „zdravé výživy“, jak by si mnozí z nás přáli. Na vině jsou zejména znečištěné oceány i sladkovodní nádrže, kde se ryby spíše stávají zásobárnou nejrůznějších škodlivin, které pak předávají dále svým konzumentům. U většiny těchto látek dochází k tzv. bioakumulaci, to znamená, že se hromadí na vyšší úrovni potravního řetězce. Dalším důvodem pro nekonzumaci ryb může být i environmentální hledisko. Současný systém intenzivního mořského rybolovu a pěstování rybníků kapry na samu hranici

Foto -jj-

alespoň hodinu nabobtnat. Do směsi přimícháme sůl, řasy, sójovou omáčku a najemno nastrohané olivy. Rajčata nakrájíme zhruba na 4 silné plátky, na jedné straně osolíme a opepříme. Touto stranou vkládáme do pánve a krátce smažíme. Po vyjmutí otočíme osmaženou stranou nahoru a poklademe kaviárem.

Majonéza z okurkového láku

Ingredience: kešu (100 g), okurkový lác (cca 100 ml), sůl (1/2 lžičky), rostlinný olej (cca 100 ml)

Postup přípravy: Kešu na několik hodin (nejlépe přes noc) namočíme. Slijeme a umixujeme dohledka se zhruba 100 ml okurkového láku. Osolíme, postupně přiléváme olej a mixujeme.

Rybí salát

Ingredience: marinované tofu (2 cihly), cibule, mrkev, zelený hrášek (cca 100 g), řasa nori (2 listy), drcený pepř, sůl (lžička), voda (150 ml), ocet (100 ml), rostlinný olej, rostlinná majonéza

Postup přípravy: Mrkev nakrájíme na kostky a vaříme cca 10 minut. Tofu nakrájíme na kostky, cibuli na tenká půlkolečka a řasu na menší čtverečky nebo plátky. Vše smícháme s trochou oleje a opepříme. Směsí naplníme vysterilizované sklenice. Vodu, ocet a sůl přivedeme k varu a nalijeme do sklenic. Ihned zavřeme a skladujeme v chladu cca týden. Po otevření slijeme lác a smícháme s rostlinnou majonézou.

Rybíčeková pomazánka

Ingredience: uzené tofu (cihla), půl menší cibule, sůl (1/2 lžičky), rostlinná majonéza (6-8 lžic), drcený pepř (1/2 lžičky)

Postup přípravy: Tofu nastroháme najemno, cibuli nakrájíme nadrobno. Osolíme, opepříme a přidáme majonézu. Vše důkladně promícháme.

Čarodějnické (rybí) prsty

Ingredience na sladké prsty: celozrnná špaldová hladká mouka (200 g), prášek do pečiva (lžička), sůl (špetka), cukr (2-3 lžice), matcha čaj (2 sáčky - 4 g), banán, olej (4 lžice), voda (cca 60 ml nebo dle potřeby), mandle, libovolná červená zavařenina

Ingredience na slané rybí prsty: celozrnná špaldová hladká mouka (200 g), prášek do pečiva (lžička), sůl (lžička), olej (4 lžice), řasové vločky (2 lžice), špenátový protlak (4-6 lžic), voda (malé množství v případě potřeby), mandle, kečup nebo rajský protlak

Postup přípravy: Na každou z variant smícháme vždy nejprve suché ingredience, pak přidáme olej a rozmačkaný banán / špenátový protlak. Vytvoříme vláčné těsto (dle potřeby přidáme malé množství vody). Rozdělíme na malé části (z jedné dávky cca 20 ks), které rozválíme do válečků. Z nich tvarujeme prsty. Nehtová lůžka pomažeme malým množstvím zavařeniny / kečupu nebo protlaku a zamáčkneme do nich mandli. Rýhy v kloubech nařežeme nožem. Konce prstů „utrhneme“. Přendáme na pečicí papír a pečeme při 180 °C cca 15 minut. Po upečení utrhané konce máčíme v zavařenině / kečupu nebo protlaku. -jj-

Foto -jj-

ZeměDar žije dál (2)

Spaghetti se sušenými rajčaty, olivami a pórkem

Kdo by neměl rád špagety a sušená rajčata? Ideální kombinace a rychlovka, když nemáte tolik času na přípravu.

Ingredience: balík špaget, sušená rajčata v oleji - sklenička, pórek, olivy, červená cibule, česnek, semínka, oregano, bazalka

Postup přípravy: Uvaříme si špagety, mezitím si očistíme a nakrájíme suroviny na směs a opražíme semínka na suché pánvi. Na pánev nalejeme trochu oleje z rajčat, rozpálíme a přihodíme cibulku, osmažíme. Přidáme nakrájená sušená rajčata, orestujeme s česnekem, oreganem a bazalkou. Stačí chvilka. Přidáme nakrájený pórek a podusíme do změknutí, ale aby ještě měl pěkně zelenou barvu. Nakonec přidáme olivy. Dochutíme solí a pepřem. Směs zamícháme do uvařených špaget, promícháme a posypeme opraženými semínky.

Tipy: Pro bezlepkáře uvaříme kukuřičné špagety. **Tereza Vandas**

Foto Tereza Vandas

Ing. Jan Juráš -jj-

Ekoporadna při ŠK, Informační centrum neziskových organizací, Husova 380, Strakonice

Po, St: 7:30 - 16:00, Út, Čt: 12:00 - 16:00,

Pá - po domluvě

tel.: 380 422 721, 721 658 244

E-mail: jan.juras@knih-st.cz

Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Strakonice, Zámek 1

www.csop-strakonice.net

E-mail: posta@csop-strakonice.net

Kompost - Strakonický měsíčník o ochraně přírody

Příspěvky v tomto čísle - Jan Juráš, Alena Hrdličková (-ah-), Martina Hrušková, Tereza Humešová, Jiří Wagner, Eva Legátová, Tereza Vandas

Grafika - Jan Juráš

Logo Kompost - Monika Březinová

Kresby - Ivana Jonová

Jazyková úprava - Jan Juráš

Kontakt - jan.juras@knih-st.cz, 380 422 721

Publikované články vyjadřují výhradně názory autorů

Anticopyright 2024

ŠMIDINGEROVA
KNIHOVNA
STRAKONICE